

Türkiye’de 1986-2002 Yılları Arasında Hıristiyan Olan Müslümanlar Üzerine Bir İnceleme*

Süreyya CANBOLAT

Özet

Makale Türkiye’de hıristiyan olan müslümanlar üzerine yapılmış bir araştırmayı konu edinmektedir. Araştırmanın örneklemini İstanbul ve Diyarbakır’dan seçilmiş ve araştırma anket yoluyla gerçekleştirilmiştir. Makale, hıristiyan olan bu kişilerin sosyal, bireysel ve dini arkaplanlarını vererek onların Hıristiyanlığı seçmesinin nedenlerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Değiştirme, Müslüman Türkler, Din Değiştirme Motifleri, İhtida, Mühtedi, Hidâyet, İrtidat

Abstract

The sample for this study is made up of Muslim converts to Christianity living in Turkey. They mainly converted to Protestantism, except for one turning to Catholicism. The sample consists of converts from Istanbul largely, and a few from the southeastern city of Diyarbakir. The data is based on face-to-face interviews and questionnaires applied on the subjects. The study endeavors to figure out the reasons precipitating their conversion to Christianity, their social, individual, and religious background as well as the reasons for disillusionment with Islam. It also analysis the phenomena from Islamic theology point of view.

Key Words: Conversion, Muslim Turks, Conversion to Christianity, Islamic Theology

I- GİRİŞ

Hıristiyanlık denince ilk akla gelen konulardan birisi, misyonerliktir. Çünkü, misyonerliğin Hıristiyan inancında önemli bir yeri vardır. İncil’de Hz. İsa’nın; “Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin.”¹ âyetini referans alarak hıristiyan dünyası sistemli bir şekilde misyonerlik faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkiye de bu tür faaliyet alanlarından birini oluşturmaktadır. Diğer taraftan, bir yandan dinler arası diyalog söylemlerinin gün-

* Bu makalede kullanılan veriler makalenin yazarı Süreyya Canbolat tarafından hazırlanan yüksek lisans tezine dayanmaktadır. (bk. Süreyya Canbolat, *Bir Kelâm Problemi Olarak Dinden Dönmenin Sebepleri, Bu Sebeplerin Tarihte ve Günümüzde İslâm’dan Dönmeyle İlişkisi: Türkiye’de Hıristiyan Olan Müslümanlar Örneği*, M.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2004).

¹ Matta, 28:17-20.

demde olması, bir yandan da Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme sürecinde bulunması konuya ayrı bir önem katmaktadır. Ancak bu makale olayın dinler arası diyalog veya Avrupa Birliği sürecini değil, din değiştirmenin dinî ve psiko-sosyolojik yönünü ele almaktadır.

Hıristiyan olup din değiştiren müslümanların din değiştirmelerinin altında yatan başlıca sebebin, misyonerlerin onlar üzerindeki etkileri olduğu düşünülse de misyonerlik faaliyetlerinin kişi üzerinde etkili olabilmesi için kişide buna uygun bir alt yapının oluşması gerekmektedir. Bu yüzden, misyonerlik üzerine yoğunlaşmak yerine daha çok müslümanlar cephesinden kaynaklanan sebeplere eğilmek, bu sebepleri tespit etmek gerekmektedir. Din değiştirme hadisesi, başta psikolojinin ve sosyolojinin araştırma konusu olmuştur. Bu konuda yapılmış olan psikolojik ve sosyolojik çalışmalar din değiştirme hadisesinin temelinde birtakım psiko-sosyal sebeplerin yattığını, mutsuz bir çocukluk ve ergenlik dönemi geçirmiş, önemli travmatik tecrübeler yaşamış ve topluma yabancılaşmış kimselerin daha kolay din değiştirdiğini ortaya koymuştur.² Bu nedenle, hıristiyan olan müslümanların hıristiyan olmalarının altında yatan nedenleri tespit ve din değiştirme hadisesini sağlıklı bir şekilde tahlil edebilmek için, kelâm, din psikolojisi, din sosyolojisi ve din eğitimi açısından da meseleye yaklaşmak gerekmektedir. Bu yüzden biz de, toplumumuzda görülen din değiştirme hadiselerini araştırdığımız çalışmamızda deneklerimizin durumunu, bir yandan daha önce yapılmış olan söz konusu araştırma sonuçlarıyla kıyasladık, bir yandan da yeni bir bakış açısı getirerek başta muhatabın din algısının nasıl olduğu olmak üzere problemin teolojik boyutu üzerinde durduk. Bu konuda hıristiyan olan 41 kişi üzerinde gerçekleştirdiğimiz araştırmada, gerek İslâm'a yönelttikleri eleştirilerden, gerekse ankette yer alan 14 sorudan oluşan dini inanç envanterine verdikleri cevaplardan yola çıkarak, deneklerimizin İslâm anlayışlarını netleştirmeye çalıştık.

A – Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Makalenin konusu, İslâm literatüründe "irtidat", Batı'da ise "conversion"³ kavramıyla ifade edilen "dinden dönme"nin sebeplerinin müslümanken hıristiyan olan kimseler üzerinde yapılan bir araştırmayla tespit edilmesidir.

Araştırmamızın amacı, Kelâm'ın ilgi alanına girdiğini düşündüğümüz, Türkiye'deki Hıristiyan olan müslümanların İslâm'ı terketmelerinde ve hıristiyanlığı tercih etmelerinde etkili olan faktörleri tespit etmek ve bu faktörleri psikoloji, sosyoloji ve kelâm bilimlerinin perspektifinden değerlendirmektir.

² Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar? Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*, İSAM Yayınları, İstanbul 1997, s.158.

³ Bu kavram, bir dinden diğerine geçme anlamı taşıdığı gibi kişinin belli bir yaşa kadar ihmal ettiği dinine geri dönmesi anlamına da gelir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yaptığımız çalışma esnasında, İslâmî ilimlerde özellikle de Kelâmda din değiştirme hadisesini detaylı bir şekilde konu edinen bir araştırmaya ulaşmak mümkün olmamıştır. Gerek Batı'da gerekse Türkiye'de din psikolojisi ve Sosyolojisi alanında din değiştirme hadisesini inceleyen çalışmalar daha çok İslâm'a geçişlerle ilgilidir. Her ne kadar dinî inkârın psiko-sosyal sebeplerini inceleyen bir araştırma bulunmakta⁴ ise de bu çalışmanın dinden dönmenin dini inkâr boyutunu ele almakla yetindiğini, din değiştirme boyutunu incelemediğini görmekteyiz. Dolayısıyla bizim çalışmamız din değiştirmenin irtidat boyutunu alan araştırması yöntemiyle inceleyen ilk çalışmadır. Bu açıklamalardan sonra konunun kelâm ilmindeki önem ve değeri üzerinde duralım:

Her şeyden önce gayesi, müslümanların dinleriyle ilgili zihinlerinde oluşan şüpheleri gidermek, İslâm'a yöneltilen eleştirilere cevap vermek, böylece dinî akideleri ispat etmek ve toplumda oluşan inanç problemlerini çözmek olan kelâm ilminin, bu gayesini gerçekleştirebilmesi için öncelikle günümüzde yaşanan inanç problemlerinin neler olduğunu tespit etmesi gerekir. İşte bu çalışma belirli ölçüde, modern çağın inanç problemlerinin neler olduğunu bu problemi bizzat yaşamış kimselerle görüşerek tespit etme imkânını elde etmiş, dolayısıyla söz konusu yaşamış problemlere çözüm getirecek yeni çalışmalar için zemin hazırlamış olmaktadır.

B- HİPOTEZLER

Hıristiyan olan müslümanların din değiştirmelerinin altında yatan sebeplerin neler olabileceği konusunda ileri sürdüğümüz hipotezlerimizi dört kategoride değerlendirebiliriz:

I- ENTELEKTÜEL SEBEPLER

1- Mensup oldukları İslâm dinini sorgulamaları sonucu zihinlerinde İslâm'la ilgili bazı şüpheler oluşmuş ve bunlara cevap bulamamışlardır.

a- İslâm'ın cinsiyet ayrımı yaptığını, erkeğin kadın üzerinde salt egemenlik kurmaya imkân verdiğini düşünmüşlerdir.

b- Dinin tanrısal bir bütünlük taşımadığını düşünüp farklı mezhepleri dinde aykırılık, çelişki olarak görmüşlerdir.

c- İslâm'ın sadece Araplar'ı bağlayan bir din olduğunu, evrensel olmadığını düşünmüşlerdir.

d- İslâm'ın toplumun gerilemesine sebep olduğunu düşünmüşlerdir.

⁴ Ali Rıza Aydın, *Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri*, doktora tezi, 1995, 19 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

e- Allah'ın Kur'an'da yer alan sıfatlarının tutarsız, çelişkili bir Allah'ı yansıttığını düşünmüşlerdir.

2- Türkiye'de ve İslâm dünyasında meydana gelen bazı olaylar neticesinde İslâm'ın, insanların fikirlerini özgürce söylemelerine imkân vermediğini düşünmüşlerdir.

II- DUYGUSAL SEBEPLER

1- Özel bir olay yaşamışlardır.

a-Bunalımlı anlarında başka bir dine mensup kimselerin maddî ve manevî desteğini görmüşlerdir.

b- Mistik tecrübe yaşamıştır.

2- Babaya duyulan öfke, kendisini dinden dönme olarak göstermiştir.

3- İnanıqları din onları tatmin etmemiştir.

4- İslâm'ı şiddet dini olarak algılayıp, İslâm'da sevgi unsurunu hissetmemişlerdir.

III-SOSYAL SEBEPLER

1- Dindarların ve din adamlarının olumsuz tutumlarını İslâm'a bağlamışlardır.

2- Hıristiyan arkadaş grubu edinmeleri veya hıristiyan birisiyle evlenmeleriyle hıristiyan bir çevreye girmeleri sonucu, duygusal ya da entelektüel etkenlerle bir süre sonra yeni çevrelerinin dini olan hıristiyanlığı benimsemişlerdir.

IV-EĞİTİMDEN KAYNAKLANAN SEBEPLER

1- Dinî eğitimleri yetersizdir.

2- Yanlış metodlarla din eğitimi verilmiştir.

3-İslâm hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından İslâm aleyhindeki telkinlere kolaylıkla inanmışlardır.

4-İslâm'ı terkedenlerin dinî duyguları zayıf olup İslâm Peygamberi'ne karşı yeteri kadar sevgi ve muhabbet duymamışlardır.

II- YÖNTEM

Hıristiyan olan müslümanların din değiştirme sebeplerini incelediğimiz araştırmamızı özellikle din psikolojisinin metodlarından faydalanarak gerçekleştirdik. Zira bir imân meselesi olan din değiştirme, psikolojik ağırlıklı bir dinî tecrübedir. Diğer taraftan sosyal bir olgu olan, İslâm toplumunda zuhur eden ve sayıları azımsanmayacak kadar fazla olan dinden dönme hadiselerinin sebeplerine ine-

bilmek, güvenilir sonuçlar elde edebilmek için gerek araştırmamızda takip edeceğimiz metotlarda gerekse anket sorularımızın oluşturulmasında, imânın oluşumu ve şekillenmesi üzerinde psikolojik ve sosyal etkenlerin tesiri olduğundan,⁵ biz de psikolojinin ve sosyolojinin metot ve tekniklerinden istifade ettik.

Alan araştırması yaparak takip ettiğimiz çalışmamızda, Türkiye'deki müslümanların neden ve nasıl İslâm'ı terkettikleri ve hıristiyan oldukları incelenmektedir. Ele aldığımız konu ve uyguladığımız metod gereği, ilk olarak İstanbul bölgesindeki kiliselerin cemaatleriyle görüştük. Ayrıca televizyon vasıtasıyla haberdar olduğumuz Diyarbakır'da hıristiyan olan kimselerden oluşan bir protestan kilisesine anketlerimizi elden ulaştırdık. Göndermiş olduğumuz anketlerin ve mülâkat sorularımızın cevabını postayla teslim aldık. Bu şekilde Diyarbakır'da 9 kişiye anket uyguladık. Bu dokuz kişiden üçünün ayrıca tanıklıklarını⁶ yazılı olarak aldık. Böylece 41 kişiye anket uyguladık, bunlar arasında 26 kişiyle ayrıca mülâkat yaptık, ankete katılmayan bir kişi ile de sadece mülâkat gerçekleştirdik. Mülâkatlar genelde birebir yapılmakla birlikte üç kişiye internet aracılığıyla ulaştık ve elektronik posta yoluyla sorularımıza cevap aldık. Yüz yüze yaptığımız mülâkatları muhtelif kiliselerde Pazar Âyini sonrasında gerçekleştirdik. Mülâkatlarımız ortalama bir saat sürmekle beraber zaman zaman deneklerin hıristiyan inancını anlatmaları sebebiyle saatlerce sürdüğü de oldu.

III- ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR

A- ÇOCUKLUK VE ERGENLİK DEVRESİ

1- Çocukluk Devresinde Mutluluk/Mutsuzluk

Çocuğun dinî gelişimi üzerinde ailenin önemli bir etkisi vardır. Araştırmalar, ailedeki huzursuzlukların aile fertleri fark etmese de çocuğun dinî tecrübelerinin gelişimini etkilediğini ortaya koymuştur. Meselâ Ullman'ın dört farklı gruptan din değiştiren veya yetiştirdiği ortamından farklı bir dinî gruba katılan 40 kişi üzerinde yaptığı araştırmasına göre, din değiştirenler değiştirmeyenlere göre daha mutsuz bir çocukluk devresi geçirmişlerdir. Mutsuzluk sebepleri ise, ailelerinin boşanması, anne- babadan birinin ölümü ya da intihara teşebbüsü, aralarında şiddet içeren kavgalar gibi olaylardır⁷. Benzer durumların deneklerimizde de yaşanıp yaşanmadığını araştırdığımızda, 5 kişinin (%12,2) çocukluk döneminde, 9 kişinin (% 22) de ergenlik döneminde babasıyla ilişkisinin kötü olduğu ortaya çıkmıştır. Anneyle ilişkiye gelince; çocukluk döneminde 1 kişinin (% 2,4),

⁵ Hülya Alper, *İmanın Psikolojik Yapısı*, İstanbul 2002, s. 155-220.

⁶ Tanıklık, şehadet demektir. Hıristiyan'ın yaşamıdır ve bir hıristiyanın yaşamının her aşaması tanıklıktır. Hıristiyan olan kişinin vaftiz olmadan önce İsa Mesih imanlığı olmaya karar verene kadar yaşadığı süreci ihtiva eden kısa öz geçmişi de tanıklığın bir parçasını oluşturmaktadır.

⁷ C. Ullman, *The Transformed Self: The Psychology of Religious Conversion*, London, Plenum 1989,11-16; nakleden Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar*, s. 36.

ergenlik döneminde 2 kişinin (% 4,9) anneye ilişkisi kötü olmuştur. 7 kişi de (% 17,1) travmatik tecrübe yaşadığını açıklamış ve bunlar arasında 3 kişinin anne-babası boşanmıştır.

2- Ailenin Dinî Temâyülleri

Psikolog ve sosyologlarca, aile ile din arasındaki bağların varlığı tespit edilmiş ve dinî formasyonun kazanılmasındaki faktörler, önem sırasına göre; aile, kişiye ait fikirler ve okul (eğitim) olarak sıralanmıştır.⁸ Ailenin dinî temâyülleri kişide de aynı şekilde görülebilmektedir. Eğer anne- baba aynı dinî görüşlere sahipse çocuğun onlarla özdeşleşmesi de daha kolay olacaktır. Fakat anne-baba farklı dinî görüşlere sahipse çocuk bir ikilem yaşayacaktır. Aile içinde dinî birliğin olmaması çocuğun sağlam bir din eğitimi almasını da etkileyecektir.⁹ Bu yüzden biz de deneklerimize anne- babalarının aynı dinî görüşe sahip olup olmadıklarını sorduk. İki kişi bu sorumuzu boş bırakırken, 27 kişi (%65,5) evet, 12 kişi de (%29,3) hayır demiştir.

3-Yetiştikleri Aile Ortamı

Araştırmaya katılan deneklerimize, nasıl bir ailede yetiştiklerini sorduk. Sorumuza 1 kişi (%2,4) cevap vermeyip, 8 kişi (%19,5) otoriter, 22 kişi (% 53,7) demokratik, 3 kişi (% 7,3) ilgisiz, 7 kişi (% 17,1) aşırı koruyucu bir ailede yetiştiklerini belirtmiştir.

Araştırmaya katılanların yarısından fazlasının ailesi (22 kişi, %53,7), çocuklarının din değiştirme kararlarına saygı duymuş ve hoşgörülü davranmışlardır. Bu sebeple deneklerimizin din değiştirme kararını vermeleri daha kolay olmuştur.

4-Hıristiyan Olma Yaşları

Birçok araştırmadan elde edilen sonuçlara göre dine dönüşler, ileri yaşlarda da vuku bulmakla birlikte, ekseriyetle erken yaşlara tesadüf etmektedir.¹⁰ Batı'daki yeni dinî akımlara geçişleri inceleyen araştırmalar, din değiştirmelerin 10'lu yaşların sonunda, 20'li yaşların başında gerçekleştiğini ortaya koymuştur.¹¹

Araştırmamıza katılan hıristiyan olan Türkler'in hıristiyan olma yaşı ise ortalama 23,85'dir. Deneklerimizden; 15 kişi (%36,6) 15-20 arası yaşlarda, 12 kişi (%29,3) 21-25 arası yaşlarda, 8'i (%19,5) 26-30 arası yaşlarda, 5 kişi (%12,2) 31-40 yaşlarında, 1 kişi ise (%2,4) 41-50 arası yaşlarda hıristiyan olmuştur.

⁸ Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, İstanbul 1998, s. 92.

⁹ a.g.e., s. 99.

¹⁰ Michael Argyle-Benjamin Beit- Hallahmi, "Yaş ve Din", Abdurrahman Kurt (çev.), *UÜİFD*, IV (1992), sy. 4, s. 322.

¹¹ Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar?*, s. 46.

Diğer taraftan, dinî değişim üzerinde duran psikologlar, bir çatışma, kimlik krizi, arayışa girme, yeniden değerlendirmeler yapma ve değerleri seçme devresi olan ergenlik ve gençlik devresinin dinî değişim için en uygun devre olduğu kanaatindedirler. Gelişim psikologları da ergenlik çağında bulunanların hem soyut düşünceyi kavrama arzusunda olduklarını, hem de her şeyin akli izahını talep ettiklerini gözlemlemişlerdir. Buna göre ergenlik ve gençlik döneminin dinî değişim yaşanması için müsait bir karakter arzettiğini görüyoruz.

5- Din Değiştirmede Yaşanan Entelektüel ve Duygusal Belirtiler

Ergenlik dönemi, insan hayatında önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Öncelikle, gerek fizikî açıdan gerekse zihni ve psikolojik açıdan, o artık çocukluktan çıkmış, bir kimlik ve kişilik kazanma yolunda önemli bir devreye girmiştir. Bu dönem entelektüel ve ahlâkî meselelerin önem kazandığı bir dönemdir.¹² Bu hassasiyetin ergenin dine bakışına da yansdığı görülmektedir.

Erikson'a göre bir gencin kendi toplumunun dininden başka dine yönelmesinin sebeplerinden birisi de gencin toplumun dinî ve ideolojik yapısından tatmin olmamasıdır.¹³ Burada dinden soğumalar karşımıza çıkmaktadır. Din adamlarının veya dindarların yanlış tutumları, din adına yapılan katliam ve zulümler, sadece şekilcilğe önem verilerek yaşanan dindarlıklar, dindarların anlayış ve hoşgöründen uzak davranışları, dinî heyecanın kaybolması, dinden soğumanın ve uzaklaşmanın nedenlerindedir. Bu nedenlerin deneklerimizde de görülüp görülmediğini tespit etmek için onlara, müslüman iken ibadetlerini yapma hususunda dindarlardan baskı görüp görmediklerini sorduk. 6 kişi (%14,6) evet, 34 kişi de (%82,9) hayır cevabını vermiş; 1 kişi ise cevapsız bırakmıştır.

"Maddî refahın sağlandığı, sevgi ve hoşgörünün olduğu, ancak İslâmi kuralların uygulandığı bir toplumda yaşasaydınız yine İslâm'dan döner miydiniz?" şeklindeki sorumuza ise, 6 kişi cevap vermeyip, 31 kişi (%75,6) evet, 4 kişi hayır (%9,8) demiştir. Buna göre dört kişi müslümanlardan anlayış ve hoşgörü beklentisinde olup bunu bulamadığından dinden dönmüştür, sonucuna ulaşabiliriz.

Din değiştirmeden önce deneklerimizin çoğunun İslâm dininin inanç doktrinleri üzerine şüphe ve eleştirileri olmuştur. Özellikle Allah'ın sıfatlarıyla ilgili problemler yaşamışlardır. Deneklerimizin yarısından fazlası (toplam 23 kişinin görüşü % 54,1), Allah'ı ceza tanrısı olarak görmüşlerdir. Buna karşılık, "kendisine inanmayan ve itaat etmeyenleri cezalandıran" seçeneğini işaretleyen bir kişinin dışında, deneklerimizin genel olarak hıristiyanlık'ta, sevgisiyle herkesi

¹² a.g.e., s. 48.

¹³ E. H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis*, London, Faber and Faber 1968, s. 128-135; nakleden Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar*, s. 49.

kucaklayan, bağışlayıcı ve affedici bir Allah'ın varlığına kanaat getirdikleri anlaşılmıştır.

Hıristiyan olan müslümanların din değiştirmelerinin altında yatan sebepler her birinde farklı olmakla birlikte, genel olarak, bu kimselerin müslüman iken İslâm'a ve bu dinin kurucusu Hz. Peygamber'e besledikleri sevginin boyutuna baktığımızda bu noktada dinî duygularının zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum deneklerimizde 27 kişide (%65,9) görülmüş, buna bağlı olarak bu kişiler Hz. Peygamber'in çok eşle evliliğini, Hz. Ayşe gibi kendisinden çok küçük yaşta biriyle evlenmesini eleştirerek, İslâm hakkında olumsuz düşüncelere kapılmışlardır.

6- Din Değiştirme Motifleri

Din değiştirme motifi ile, kişinin yeni dini seçerken dine gelişi yolları kastedilmiştir. Din değiştirme ya da dindarlaşma üzerine yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde altı tip din değiştirme motifi belirlenmiştir. Bunlar: Entelektüel, mistik, deneysel, duygusal, yeniden uyanış ve cebri motiflerdir.¹⁴

Din değiştirme motiflerinin hangilerinin deneklerimizde yaşanmış olduğunu tespit etmek için deneklerimize dinden dönme kararına nasıl vardıklarını, İslâm'dan dönmelerinin temel nedenlerinin ne olduğunu sorduk.

Deneklerin dinden dönme kararına nasıl vardıkları

Seçenek	Sayı	%
Uzun bir araştırma sonucu	12	29,3
Uzun bir araştırma ve tartışma sonucu	10	24,4
Mistik bir tecrübe sonucu (rüya, ilham vb.)	12	29,3
Hepsi	13	31,7
Toplam	40	97,6
Cevapsız	1	2,4

İslâm'dan dönmelerinin temel nedenleri

Seçenek	Sayı	%
İslâm'da inançlarla ilgili şüphelerime tatmin edici cevap bulamamam	10	24,4
Bunalımlı anlarımda farklı dinden (hıristiyan) insanların desteğini görmem	1	2,4
Müslümanların hoşgörüsüz olmaları	1	2,4
İslâm'daki tarikat ve cemaatlerin birbirini dışlamaları	1	2,4
Mezhep farklılığından dolayı İslâm'ın hak din olmadığını düşünme	1	2,4
Dindarların kişileri dış görünüşüne göre değerlendirmesi	2	4,9
Hepsi	20	48,8
Toplam	36	87,8

¹⁴ Bu konuda geniş bilgi için bk. Ali Köse, *a.g.e.*, s. 79-80.

Cevapsız	5	12,2
----------	---	------

Bu seçeneklerin dışında deneklerimiz arasında anketlerimize düştükleri notlarda; “yürekten gelen bir istekle, İslâmiyet’te Tanrı’yı kendine yakın bulamadığını, kulaktan dolma bir İslâmiyet olduğuna inandığını, dindar olmadığını, hıristiyan inancının doğru olduğuna inandığını, İslâm dinine inanmadığını ve onu sevmediğini” vb. duygusal nedenlerden bahsedenler olmuştur.¹⁵

Duygusal motif, deneklerimizin, hem İslâm’ı terk etmelerinde hem de Hıristiyanlığı tercih etmelerinde etkili olmuştur. Bu kimseler anlayışsız ve hoş görüsüz davranan, kişileri dış görünüşüne göre değerlendiren dindarlar dolayısıyla İslâm’dan soğurlarken bunun tam tersine hıristiyanlardan gördükleri yakınlık ve sıcak ilgi de onları hıristiyanlığa çekmiştir. Fakat hepsinin hıristiyan olmalarında, ortak görülen motif, duygusal motiftir. İncil’in Allah’ın sözü olduğu ve İslâm inancının tersine tahrif edilmediğini kabul etmeleriyle biraz önce saydığımız duygusal faktörler birleşince din değiştirme gerçekleşmiştir.

Mülâkat yaptığımız iki kişide ise deneysel motif yaşandığı gözlenmiştir. Bunlardan biri olan Ayla Hanım,¹⁶ din değiştiren eşinin vasıtasıyla Hıristiyanlık’la tanışmış, çocuğu ciddi şekilde rahatsızlanınca İsa adıyla dua etmiş, çocuğu şifa bulunca da hıristiyanlığın gerçek olduğuna inanmış. Burada duygusal diyebileceğimiz bir diğer faktör de şifa yoluyla hıristiyan olmaya karar verenlerin bulunmasıdır. Çünkü hıristiyanlar’a göre Hz. İsa’nın mucizelerinden birisi de hastaları iyileştirmesi ve kötü ruhları kovmasıdır. Hz. İsa ölmediği ve hâlâ yaşadığı için onun mucizeleri de hıristiyan olan öğrencilerinde görülmektedir. Ayla Hanım da bu şekilde çocuğunun iyileşmesinden sonra hıristiyan olmuştur. Ancak bunun yanında önceden müslümanken hıristiyan olan eşinin ona ve çocuğuna karşı ilgisi ve sevgisi, davranışlarında görülen iyi yöndeki değişimleri onun hıristiyan olmasını etkilemiştir.

Sonuç olarak, deneklerimizde birden çok din değiştirme motifi görülmüştür. Özellikle, “bana bir işaret göster”, “İsa bana geldi”, “rüya gördüm” diyerek duygusal ve mistik motif yaşayanların hızlı bir şekilde hıristiyan oldukları tespit edilmiştir. Bu yüzden kanaatimize göre bu kimselerin İslâm’ı terk edip Hıristiyan olmalarının temelinde duygusal motif yer alırken, hıristiyan olma süreci son noktada entelektüel motifle desteklenmiştir.

7- Din Değiştirme Süreci Modelleri

Önemli bir dinî tecrübe olan din değiştirme hadisesi şüphesiz bir anda olan bir şey değildir. Bir kimsenin uzunca bir süre bağlandığı dinini bırakıp yeni bir

¹⁵ Deneklerimizin verdikleri cevapların tamamı için bk. Canbolat, *Bir Kelâm Problemi Olarak Dinden Dönmenin Sebepleri*, s. 117.

¹⁶ Burada kullanılan isim, müstear isimdir.

dini kabul etmesi için uzun bir sürece ihtiyaç vardır. Batı'daki yeni dinî hareketleri psiko-sosyal açıdan araştıran Lofland ve Stark'ın geliştirdiği din değiştirme süreç modeline göre bir kimse kendi toplumuna aykırı görünen dini bir gruba dahil olurken şu yedi aşmaktan oluşan bir süreci takip etmiştir. Biz de bu bağlamda deneklerimizin hangi süreçten geçtiklerini tespit etmeye çalıştık.¹⁷

Birinci aşama, ferдин din değiştirmeden önce aşırı gerginlik hissetmesi: Öncelikle belirtmeliyiz ki deneklerimiz içinde, İslâm ile Hıristiyanlık arasında bocalama yaşayanlar olmuştur. Bu ikilemden kurtulmak için Allah'a sığınıp doğru yolu göstermesi için O'na dua etmişlerdir. Anladığımız kadarıyla bu kişiler son kararı vermeden önce aşırı bir gerginlik hissetmişlerdir.

İkinci aşama, ferдин dinî problem çözme bakış açısına sahip olması: Deneklerimizin birçoğunun İslâm hakkında ciddi sorgulamalar yaptıkları, sorguladıkları konular hakkında Hıristiyanlığın bakış açısını İslâm ile karşılaştırdıktan sonra din değiştirdikleri gözlenmiştir. Fakat İslâm hakkında, sahip oldukları bilgiler ölçüsünde değerlendirme yapabilmişler; bir çoğu daha önceden de belirttiğimiz gibi, bir çok konuda İslâm hakkında yanlış kanaatlere sahip olarak, nasıl bir İslâm'ı terk ettiklerini bilmeden din değiştirmiştir.

Üçüncü aşama, ferдин kendini "dinî arayış içinde olan" diye tanımlaması: Bu durum özellikle din değiştirenlerin din arayışı içinde olduklarını ifade eden; "içimdeki boşluğu dolduracak bir Allah arıyorum" sözlerinde kendini göstermiştir.

Dördüncü aşama, ferдин gireceği gruba hayatının bir dönemeç noktasında rastlaması: Deneklerimizin büyük bir kısmı lise (15 kişi) veya üniversite (13 kişi) mezunudur. Üniversite mezunu olanların ise Hıristiyanlık'la üniversite yıllarında karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bir kısmı ise (2 kişi) evlilik yoluyla eşinin dini olan Hıristiyanlık'la tanışmıştır.

Beşinci aşama, ferдин gireceği grupta bulunan kişilerle arasında duygusal veya etkileyici bir bağ oluşması: Hıristiyan biriyle evlenmiş olmak veya hıristiyan bir arkadaş ya da arkadaş grubu edinmiş olmak şeklinde yaşanan bu süreç, deneklerimizde (10 kişide, %24,4) önemli bir faktör olmaktadır.

Altıncı aşama, ferдин grup dışındaki kişilerle olan ilişkilerinde bir kesilme veya eksilme olması: Mülâkatlarımızda araştırmaya katılanların genel olarak dindar bir çevreye sahip olmadıklarını tespit ettik. Bu açıdan baktığımızda da deneklerimizin önceki çevreleriyle ilişkilerini devam ettirmeleri onların

¹⁷ J. Lofland and R. Stark, "Becoming a World-Saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective", *American Sociological Review*, 1965, 30, s. 862-875; nakleden Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar*, s. 94-95.

hıristiyan olmalarını engelleyici bir unsur değil aksine İslâm'dan uzaklaştırıcı bir etken olmuştur.

Yedinci aşama, ferdin grup üyeleri ile aşırı ilişkisi ve grup faaliyetlerine katılması: Hıristiyan olan bu kimselerin her hafta Pazar günü ayinlere katıldıkları, bunun dışında bir kısmının da haftanın bazı günlerinde yapılan dua toplantılarına iştirak ettikleri gözlenmiştir. Bu toplantılarda ve âyinlerde bir araya gelen hıristiyanlar dertlerini, sevinçlerini paylaşmaktalar ve birbirleriyle manevî bir bağ kurmaya çalışmaktadırlar.

8- Dinî Eğitimleri ve Dindarlık Durumları

Deneklerimizde dinî eğitimleri yetersiz olan ve İslâm ile çok geç yaşlarda ilgilenmeye başlayanlara rastlanmıştır. Buna göre çocukken ailelerinden dinî eğitim alanlar 26 kişi (% 63,4), dinî eğitim almamış olanlar ise 14 kişi (%34,4) dir.¹⁸ Bununla birlikte verilen dinî eğitimin niteliğine baktığımızda sevgi, şefkat ve hoşgörüyü dayalı dinî eğitim alanlar 7 kişi (%17,1), baskı ve zorlamaya dayalı eğitim alanlar da 2 kişi (% 4,9) dir. Geriye kalan 27 kişi (% 65,9) ise söz konusu bu faktörlerden hiç birisinin etkili olmadığını, kişisel gayretinin dinî eğitimi üzerinde etkili olduğunu belirtirken, bunların dışında üç kişiden bir kişi söz konusu faktörlerden hepsinin etkili olduğunu, 1 kişi ise hiçbir faktörün etkili olmadığını, 1 kişi de almış olduğu özel kurs eğitiminin etkili olduğunu açıklamış, 2 kişi (%4,9) ise cevap vermemiştir.

Deneklerimiz, İslâm dini hakkındaki ilk bilgilerini en fazla sırasıyla:

Okuldan (12 kişi, %29,3), ailesinden (10 kişi, % 24,4), kitle iletişim araçlarından (4 kişi, %9,8), ailenin büyüklerinden (dede, anneanne, babanne)

(3 kişi, % 7,3), mahalle camiinden (3 kişi, % 7,3) ve Kur'an kurslarından (2 kişi, %4,9) almıştır.

Denek grubumuza, İslâm dini hakkındaki bilgi düzeylerini yeterli bulup bulmadıklarını sorduk. 23 kişi (% 56,1) "evet", 7 kişi (%17,1) "hayır", 11 kişi (%26,8) "kısmen yeterli" cevabını verdi. Buna göre deneklerimizin yarısından fazlası kendisini İslâm hakkında bilgili kabul etmektedir.

Deneklerimizin İslâm hakkındaki bilgi düzeyleri yanında, İslâm'ın gereklerini yerine getirip getirmeme düzeylerini anlamak için ise, müslümanken ibadetlerini yerine getirip getirmediğini sorduk. Soruya, 1 kişi (%2,4) cevap vermezken, 10 kişi (% 24,4) evet, 14 kişi (%34,1) hayır demiş, 16 kişi (%39) zaman zaman bazılarını yerine getirdiğini belirtmiştir. Anket sonuçlarına göre her ne kadar bu kimseler kendilerini İslâm dini hakkında bilgili kabul etseler de yaptıkları

¹⁸ Bu konuda 1 kişi sorumuza cevap vermemiştir.

ğımız mülâkatlarda ortaya çıkan sonuç, bu kimselerin dinî bilgilerinin yeterli olmadığıdır. Nitekim aşağıda da görüleceği gibi sahip oldukları İslâm imajı bunu ortaya koymuştur.

9- Nasıl Bir Dini Terk Ettikleri? (İslâm İmajı)

İslâm'ı terk ettikten sonra hıristiyan olanlar İslâm'dan soğuyarak bir ara dönem yaşamışlardır. Nitekim hıristiyan olan müslümanların bu dönemde İslâm hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için sorduğumuz dinî inanç envanterine verilen cevaplardan şu sonuçlar çıkmıştır:

Allah'ın rahmetinin gazabını geçmediğini (23 kişi %56,1), İslâm'da Allah'ın affedici ve bağışlayıcı olmadığını (%19 kişi %46,3), İslâm Peygamberi'nin hayatında sevgi, saygı ve hoşgörünün bulunmadığını (22 kişi % 53,7), İslâmiyet'in adaleti sağlayamadığını (24 kişi %58,5), İslâm dininin toplumun gerilemesine sebep olduğunu ve başarıyı körelttiğini (23 kişi %56,1), İslâm dininin emir ve yasaklarının çok fazla olup uygulamasının zor olduğunu (16 kişi % 39), İslâm 'ın koyduğu yasakların mantıklı olmadığını (21 kişi %51,2), cihat öğretisinin İslâm'ın sevgi yerine şiddeti tercih ettiğini gösterdiğini (30 kişi %73,2), İslâm'da Arap milliyetçiliğinin bulunduğunu (29 kişi %70,7), Kur'an'da açıkça kadın-erkek eşitsizliğinin görüldüğünü ve kadınlarla ilgili hükümlerin kadının ezilmesine sebep olduğunu (33 kişi %80,5) düşünürken, yarından fazlası da (24 kişi, %58,5) Kur'an'da yer alan cennet ve cehennem tasvirlerinin iyiliğe teşvik etmesi, kötülükten caydırması açısından etkili ve gerekli bir metod olduğunu kabul etmemektedir.

Deneklerimizin birçoğu ankette İslâm hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını belirtse de nasıl bir dini terk ettikleri sorularına verdikleri cevaplardan İslâmiyet hakkında yanlış anlayışlara hatta önyargılara sahip olduklarını görmekteyiz. Özellikle envanterde geçen sorulara cevap vermede kararsız olanlara (%14) baktığımızda, zihinlerinde tam olarak İslâm imajının oluşmamış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. İslâm hakkında olumsuz bir kanaate sahip olanlar ise muhtemelen içinde yaşadığımız yüzyılda İslâm dünyasında yansıtılmaya çalışılan olumsuz örnekler neticesinde böyle bir kanaate varmışlar, İslâm'ın gülen yüzünü görememişlerdir.

Bunların dışında mülâkatlarda nasıl bir dinden nasıl bir dine geçtiklerini sorduğumuz kimselerden de benzer cevaplar aldık. Örneğin, uzunca bir süre bir tarikate ileri seviyede bağlıyken hıristiyan olan Betül Hanım, "kurallar dininden sevgi ve hoş görü dinine geçtim" derken, Müslümanken İslâmî bir yaşantısı olan Yakup Bey; "Tanrısal bir yanı olmayan, kısas usulüne dayalı, sosyal adaletsizliği körükleyen, orta çağ Hıristiyanlığından bir gömlek üstün ama en az onlar kadar işkenceyi destekleyen, başka fikirlere tahammülü olmayan, cinselliğe ve kadın-

erkek ayırımına çok fazla önem veren bir sistemden sevgi ve paydaşlığa geçtim” demektedir.

Hıristiyan olan müslümanların İslâm hakkındaki bu kanaatleri onları Hıristiyanlığa yönlendirirken, araştırmaya katılanlara yeni dinlerini ne kadar tanıdıkları sorulmuştur. Deneklerimizden sadece 4 kişi (%9,7) hıristiyanlık dinine ait bilgi düzeyini iyi veya yeterli görmezken, 15 kişi (% 36,6) yeterli, 22 kişi (% 53,7) ise iyi bulmaktadır. Bu durum bize göre, Protestan kiliselerinin hıristiyan kelâmının anlatıldığı yerler olmasıyla ilgilidir. Zira bu kiliseler bu konuda, bir okul gibi çalışmakta ve buradaki hıristiyanlar bilgilendirilmektedirler.

Deneklerimizin, hıristiyanlık hakkındaki bilgi düzeylerine paralel olarak, Hıristiyanlığa bağlılık derecelerini belirtecek olursak, bu konuda 3 kişi (% 7,3) cevap vermezken, 35 kişi (% 85,4) yeni dinini asla terk etmeyeceğini, 1 kişi (% 2,4) yeni dinine aşırı derecede bağlı olmadığını, 2 kişi de (% 4,9) başka bir dine geçme alternatifini açık tuttuğunu ifade etmiştir

Genelde olumsuz bir İslâm imajına sahip olan deneklerimiz, İslâm’ın inanç ve uygulamalarını büyük bir titizlikle sorguladıkları halde, yarıya yakını (17 kişi, %41,5) hıristiyan olduktan sonra yeni dinlerini aynı titizlikle sorgulamamışlardır. Zira “yeni dininizde sorguladığınız inanç ve uygulamalar oldu mu?” sorusuna, 24 kişi (% 58,5) evet, 17 kişi (% 41,5) hayır, demiştir.

11- İslâm’a Yöneltilikleri Eleştiriler

Genellikle olumsuz bir İslâm imajına sahip olan deneklerimizin İslâm’a yöneltilikleri temel eleştiriler şunlardır:

1- **Kur’an’da yer alan Allah anlayışı:** Kur’an meâli okuyan bu kimseler, öncelikle Allah’ın sevgisini ve merhametini göremediklerini, onun yerine azap eden, cezalandıran ve adaleti olmayan, koruyup gözetmeyen bir Allah bulduklarını söylemişlerdir. Ancak deneklerimizin bir çoğunda, “Bana göre Tanrı...şekilde olmalıdır”, diye başlayan bir Tanrı arayışları görülmüştür. Bu durum, bu kimselerin, gerçekte açıklandığı şekliyle değil de, kendi istedikleri gibi olan Tanrı anlayışını sunan bir dini tercih ettiklerini göstermektedir.

2- **İslâm’da Tanrı ile kişisel ilişki içinde olmadıkları:** Yapılan ibadetlere rağmen kendilerini Tanrı’ya yakın hissedemediklerini, ibadetlerin kişiyi Tanrı’ya yaklaştıramadığını bu yüzden de İslâm ile Tanrı’ya ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmektedirler.

3- **Kutsal Kitab’ın değişmezliği:** Araştırmaya katılanlar, Tevrat ve İncil’in tahrifiyle ilgili Kur’an’da açıkça bir bilginin yer almadığını, aksine Allah’ın sözünde bir değişiklik bulunulamayacağını belirtildiğini, Allah’ın birer sözü olarak Tevrat ve İncil’in de bu kapsama girdiğini idda etmektedirler.

4- **İslâm'da Yer Alan Kurtuluş Metodu:** Onlara göre İslâm'da yasayla kurtuluşun olması, ibadetleri yapmayanın azap görmesi yer alırken, Hıristiyanlık'ta sadece imân etmek ve Hz. İsa'nın yaşantısını örnek alarak yaşamak esastır, Tanrı'nın lütfuyla kurtuluş vardır.

5- **İslâm'da kadının yeri:** Araştırmaya katılanlar, İslâm dininin kadına bakışının âdil ve ahlâkî olmadığını, kadın-erkek ayrımının olduğunu, bunun örneklerinin başta İslâm Peygamberinin hayatında görüldüğünü düşünmektedirler.

6- **Kur'an'da yer alan azap âyetleri:** İslâm'ın sevgiye dayanan bir din olmadığını söylemekte ve Kur'an'da yer alan azap âyetlerini eleştirmektedirler.

7- **Aşırı kuralcı bir din olması:** İslâm'da kişinin kurallar altında ezildiğini, buna rağmen hiçbir zaman Tanrı'yı memnun edemediklerini iddia etmektedirler.

8- **Hz. Peygamber'in dünyevî bir peygamber olduğu:** Gerek çok sayıda eşlerinin olması, gerekse savaşlarda ganimet ve köle elde etmesi dolayısıyla İslâm Peygamberi'nin dünyevî bir insan olduğunu belirtmektedirler.

9- **İslâm'ın barışçıl bir din olmadığı:** İslâm dininin savaşlar yoluyla yayılmacı bir politikasının olduğunu, İslâm'daki cihadın bunun bir göstergesi olduğunu iddia etmektedirler.

B- SOSYAL ETKİ VE MİSYONERLİK

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır ve ancak diğer insanlarla ilişki içine girdiğinde sosyal bir varlık olabilmektedir.¹⁹ Bu durumda sosyal bir varlık olarak Hıristiyanlığı kabul etmiş müslümanların, ilişkilerden etkilenme sonucu din değiştirmesinden bahsedebilmek için öncelikle onların değişime müsait bir pozisyonda olmaları gerekir. Eğer kişi bir arayış içinde değilse, katı bir şekilde dinine ve inançlarına bağlıysa yeni dinin mensuplarıyla gerçekleştirdiği müspet ilişkilerin din değiştirmeye sebep olması zor bir olasılıktır.²⁰

Araştırmamıza göre, deneklerimizin Hıristiyanlık'la ilgilenmeleri, hıristiyan kişi ya da kurumlarla gerçekleştirdikleri diyaloglar sonucunda olmuştur. Zira, bir dış ülkeye seyahat sonucunda 1 kişi (% 2.4); hıristiyan kimselerle gerçekleştirdiği sohbetlerle, 9 kişi (%22); çeşitli yayınlar ve internet aracılığıyla, 9 kişi (% 22); daha önce din değiştirmiş bir yakını aracılığıyla, 10 kişi (%24.4); Hıristiyanlık'la ilk defa temasa geçmiştir.

Hiç şüphesiz sosyal etki deyince akla ilk gelen misyonerlik faaliyetleridir. Günümüzde hıristiyan olan müslümanların din değiştirmelerinde misyonerlik

¹⁹ Mehmed Doğan, " İnsan Kültür ve Türkiye'de Kültür Meselesi", *Sosyal Değişme ve Dini Hayat*, İSAV, İstanbul 1991, s. 78.

²⁰ Ali Köse, *Neden İslâm'ı Seçiyorlar*, s. 86.

faaliyetlerinin önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere, Hıristiyanlık'la ilk karşılaşma daha çok arkadaş çevresi ve hıristiyan olan kimselerle yapılan sohbetlerle olmuştur. Üç kişide ise yeni dinle ilk karşılaşma mistik bir tecrübe sonucunda meydana gelmiştir. Bunun yanında kitle iletişim araçları arasında sayabileceğimiz çeşitli yayınların ve internetin de önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

Çeşitli semtlerde açılan kiliselerin de Hıristiyanlığın yayılmasında önemli rolü olduğu görülmüştür. Çünkü bu kiliselere sırf merak veya münakaşa için giden gençler, karşılaştıkları ilgi ve saygı karşısında birtakım ön yargılardan sıyrıldıktan sonra kiliseyle irtibatlarına devam etmekte, bir süre sonra da çeşitli faktörlerin tesiriyle hıristiyan olmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de yürütülen misyonerlik faaliyetleriyle ilgili basında çıkan haberler kayda değerdir. Özellikle 1999 yılında yaşadığımız deprem sonrasında, bu felaketten en çok etkilenen illerimizden birisi olan Sakarya'da misyoner örgüt mensuplarının yoğun bir çalışma içerisinde oldukları, depremzedelere, içinde 50-100 dolar bulunan İncil kitaplarını dağıtarak Hıristiyanlığı yaymaya çalıştıkları yetkililer tarafından ifade edilmiştir.²¹ Bu gibi iddialara, gördüğümüz hıristiyan olmuş kimseler ve pastörler* itiraz etmektedir. Örneğin kendisi de Müslüman iken hıristiyan olan Ömer Bey, şunları söylemektedir:

"Ülkemiz gerçeklerine biraz yakından bakılması gereklidir. Özellikle ülkemizin son yıllarda geçirdiği ekonomik krizler ve sonrasındaki işten çıkarılmalar doğal olarak halkın ihtiyaçlarını karşılama konusunda çeşitli zorluklara sebep olmuştur. Bütün bu zorluklar zaman zaman, insanların içinde buldukları duruma, sosyal çevreye ve inançlarına isyan etmelerine ve yeni bir takım arayışlar içerisine girmelerine sebep olmaktadır. Aynı şekilde insanların içinde yaşadıkları toplum, aile ya da çevreleri tarafından gördükleri dinsel baskılar da alternatif olarak gördükleri diğer inançlara yönelmelerine sebep olmaktadır. Bütün bunların doğal sonucu olarak, sık sık duy-maya alıştığımız; 'misyonerler para dağıtıyor, yurt dışına adam gönderiyor' tarzı saçma sapan haberlerin de yardımıyla bir takım çaresiz insanlar diğer inanışlara olduğu gibi Mesih inancına da yönelmektedir. İnançımıza göre her şey Tanrı'nın elindedir ve yürekleri ancak Tanrı bilebilir ve değiştirebilir. Bu nedenle çeşitli tanıklıklarda da görebileceğiniz gibi farklı amaçlarla gelip bugün Rab'be gerçek bir imânla hizmet eden pek çok kardeşimiz bulunmaktadır. Aynı şekilde sırf alternatif bir arayış ya da baskı sonucu serbestlik özlemi çekerek gelen ancak aradığını bulamadan giden pek çok insan da mevcuttur."

Ömer Bey'in ifadesinden de anlaşıldığı üzere, başlangıçta birtakım çıkarlar elde etmek için gelen bu kimselerin arasında, ileride samimi birer hıristiyan olanların da olduğunu düşündüğümüzde, bize göre, insanların birtakım sıkıntıla-

²¹ *Hürriyet*, 2002, s. 16, nakleden: Bayram Küçüköğlü, *Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri: Dünü- Bugünü ve Yarını*, İstanbul 2003, s. 201-202.

* Sakramentleri (dinî törenleri) idare eden ve vaaz eden sorumlu kimse.

rını fırsat bilerek onlara bu yönden destek olmak ve bir yandan da Hıristiyanlık propagandası yapmak misyonerlik faaliyetlerinde etkili bir metot olmuştur. Çünkü herhangi bir konuda değişimin sağlanabilmesi için ilk şart onun değişikliği tanınmasıdır. İnsan bilmediği bir konuya uzak durur.²² Bu yüzden kilise önderleri böyle bir metodu inkâr etse de misyonerlerin, ilk olarak, müslümanların Hıristiyanlık'la tanışmalarını ve Hıristiyanlık hakkında bilgilenmelerini sağlamak için onları bu yolla kiliseye çekmekten çekinmedikleri anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Anket ve mülâkatlara dayanarak hıristiyan olan müslümanların din değiştirme sebeplerini araştırdığımız çalışmada, bu araştırmanın giriş kısmında öne sürdüğümüz hipotezleri de dikkate aldığımızda, ortaya şu sonuçlar çıkmıştır:

İlk olarak, hıristiyan olanların din değiştirmeden önceki dindarlık durumlarını değerlendirdiğimizde, çoğunun İslâmî bir yaşantısının olmadığını, Müslümanlıklarının sadece birer kabulden ibaret olduğunu söylememiz mümkündür. Araştırmamızdan elde ettiğimiz sonuçlara göre, daha önce dinî bir yaşantısı olmamış, sonra da dine dönüş yapmak isteyen bu kimseler, öncelikle mensup oldukları İslâm'ı öğrenmeye çalışmışlardır. Bunun için özellikle İslâm'a yöneltilen; Allah tasavvuru, kadınlarla ilgili hükümler gibi eleştiri noktalarıyla ilgili âyetleri Kur'an'dan okuyarak bir fikir edinmeyi amaçlamışlardır. Fakat bu noktada Kur'an'ı doğru anlamalarına yardımcı olacak hadislerle ve diğer temel İslâmî kaynaklara müracaat etmemişlerdir. Neticede bilhassa Peygamber (a.s.) ile ilgili âyetlerde, kadınlarla ilgili hükümlerde çıkmaza girmişlerdir.

Bunun yanında yaşanan mistik tecrübelerin de din değiştirme kararının verilmesinde büyük etkisi olmuştur. Kanaatimize göre mistik tecrübeyi bir sürecin sonu olarak düşünmek daha doğru olacaktır. Hem irtidat olarak tanımladığımız İslâm dininden çıkış hadiselerinde, hem de ihtida ismini verdiğimiz İslâm'a girişlerde benzer mistik tecrübeleri yaşadığını söyleyen insanların bulunması, bizi böyle bir hükme varmaya götüren temel etkindir. Ayrıca herkes bu tecrübeyi yaşamamıştır. Görüştüğümüz kimselerden alevî olanlarda mistik tecrübe diğerlerine göre daha fazla yaşanmıştır. Bu durumu Alevilik'te dinin daha çok ruhsal boyutta yaşanmasına bağlayabiliriz.

Hiç şüphesiz, din değiştirmede asıl etken en başta kişinin dinine olan güveninin, inancının kalmamasıdır. Araştırmamız göstermiştir ki; deneklerimiz, özellikle Kitâb-ı Mukaddes hakkında Kur'an'da birbiriyle çelişen âyetlerin olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre, Kur'an'da açıkça tahriften bahseden bir âyet yoktur. Buna mukabil, Tevrat ve İncil'in Allah'ın sözü olduğundan ve

²² Zeki Arslantürk-Mustafa Usta, "Doğu Karadeniz'in Toplumsal Yapısı (Etnik Grup İddiaları ve Misyonerlik Faaliyetleri)", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sy. 10, İstanbul 2002, s. 36.

Allah'ın sözünde bir değişme olamayacağından bahseden, Hz. Peygamber'e de kendinden önce indirilenlerle hükmetmesini emreden âyetlerin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla Tevrat ve İncil'in değişmediğini iddia etmektedirler. Diğer taraftan, Hz. Peygamber'in hayatına dönüp baktıklarında, onun peygamberliğiyle birlikte eş, aile reisi, devlet başkanı ve komutan olduğunu da göz önüne almadan, peygamberlikle çelişen davranışlarda bulunduğunu, dünyevî bir peygamber olduğunu düşünmüşler ve onun getirdiği dinin de hak din olamayacağı sonucuna varmışlardır. Ayrıca müslüman din adamlarının, dini farklı biçimde yorumlamalarından dolayı dinin tanrısal bir bütünlük taşımadığına kanaat getirip, farklı mezhepleri dinde aykırılık ve çelişki unsuru olarak görüp İslâm'ı bu noktada eleştirenlere de rastlanmıştır. Böylece temelde Kur'an'a olan güvenin sarsılmasıyla başlayan süreç, sırasıyla İslâm Peygamberi'ne sonra da İslâm dininin mensupları ve uygulayıcıları olan dindarlara olan güvenin sarsılmasıyla son bulmuştur.

Anlaşıldığı üzere din değiştirenlerin bir çoğu duygusal faktörlerin tesiriyle hıristiyan olmuştur. Fakat son karar verilirken entelektüel sorgulamada bulunanlar bulunmakla birlikte (%58,5), tam bir teslimiyet göstererek sorgulama yapmadan Hıristiyanlığı kabul edenler de oldukça fazladır (%41,5). Nitekim araştırmamıza göre, İslâm'ın inanç ve uygulamalarını büyük bir titizlikle sorgulayıp din değiştiren deneklerimizin yarıya yakını (% 41,5) aynı titizliği yeni dinleri olan hıristiyanlığın inanç ve uygulamalarında göstermemiş, hıristiyan olduktan sonra tam bir teslimiyet göstermişlerdir. Kanaatimize göre, duygusal faktörlerin tesiriyle hıristiyan olanlar daha sonra rasyonelleştirme temayülü göstererek İslâm'a eleştiriler yöneltip din değiştirmelerinin, İslâm'ı terk etmelerinin nedenine dair birtakım aklî izahlar yapmaya çalışmışlardır. Böylece yaptıkları tercihi rasyonel kalıplar içinde göstererek ona bir değer addetmeyi amaçlamış gözükmektedirler.